

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלישלת האור

שער
ראשון

היכל
שמיני

מאמר

ו'אמר משה גו' אל תיראו

תרצ"ב



מכבוד קדושת

אדמו"ר יוסף יצחק

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור בפעם הראשונה מכת"ק



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים וארבע לבריאה

לזכרון

הרבנית הצדקנית

מרת חי' מושקא

בת כ"ק אדמו"ר

אור עולם

נזר ישראל ותפארתו

צדקת ה' עשה

ומשפטיו עם ישראל

ורבים השיב מעון

מרנא ורבנא

יוסף יצחק

ובת הרבנית הצדקנית

מרת נחמה דינה

ע"ה ז"ל

נפטרה ביום רביעי פ' משפטים

כ"ב שבט ה'תשמ"ח

ת' נ' צ' ב' ה'



אשתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע



נדפט ע"י

הרה"ת ר' משה הלוי וזוגתו מרת מנוחה קריינדל

ומשפחתם שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

קליין

שע"פ טו"ד, כי קרוב הוא כפי' הרמב"ן⁷⁹ שקרוב הוא אל האדם⁸⁰, והיינו דנקל יותר לעבוד את ד' במוח ולב מהעבודה בהנחת עצמותו בהכפי' הנ"ל, כי בנקל יותר לשקוד בתורה מכמו להתעסק בעבודה שבלב זו תפלה, כי תומ"י בצאת מן החשך עדיין מקושר בו בהעלם וא"א לו לעלות ולהיות בקירוב באמת וגם אינו חזק עדיין בנפשו לעמוד בנסיון כ"א כאשר יוצא בכח עצמו כנ"ל ומגביל א"ע בסו"מ וע"ט ובהגבלות הנ"ל, וזהו דקרי"ס וההילוך במדבר הי' הכנה למ"ת, וזהו ויאמר משה אל העם אל תיראו, דבמ"ת כתי"י⁸¹ וירא העם וינעו ויעמדו מרחק דיראה זו היא יראה עילאה שבאה ע"י בחי' ראיית מהות אלקות וע"ז אומר אל תיראו כי עיקר העבודה הוא לעמוד בנסיון נגד כל מונע ומעכב ושלא להתפעל מעניני העולם והנהגת ההמון ושיהי' קיום המצות בפו"מ בקבעומ"ש וביראת שמים דוקא, וזהו ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו שלא יהי' חסרון וטעות דיש לך מי שעוסק ושוקד בלימוד התו' ואינו שם לבו למדותיו הטבעיים לשנותם וע"ז הוא הציזוי ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, ושיהי' יראה ופחד אלקים לנגד עיניו⁸² תמיד, ויהי' לימודו בתו' ע"מ לשמור ולעשות ולקיים המצו' בפו"מ ביראת שמים.



ב"ה.

פתח דבר

לקראת ש"פ יתרו, כ"ב שבט, יום ההילולא הט"ז של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא ע"ה זי"ע, הננו מוציאים לאור — בפעם הראשונה — את המאמר ד"ה ויאמר משה גו' אל תיראו גו' אשר לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מליל ב' דחג השבועות, ה'תרצ"ב, לנדואראוע*.

*

לתועלת הלומדים באו בשולי הגליון מראה מקומות וצינונים — נערכו ע"י הרה"ת ר' אהרן לייב (בהרשד"ב) שי' ראסקין.

מערכת „אוצר החסידים“

מוצש"ק שירה, ט"ו בשבט, ה'תשס"ד
ברוקלין, נ.י.

(* שם שהה אדמו"ר מוהריי"צ בתקופה זו בקשר עם חתונת בתו הצעירה הרבנית הצדקנית מרת שיינא הי"ד עם בעלה הרה"ח ר' מנחם מענדל הכהן הארינשטיין הי"ד ביו"ד סיון תרצ"ב.

MAAMAR

VAYOMER MOSHE .. AL TIROU – 5692

Copyright © 2004
by

Kehot Publication Society

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

Order Department:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213
(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148
www.kehotonline.com

All rights reserved.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

Printed in the United States of America

(79) בשלח עה"פ.

(80) בד"ה ויהי בשלח תרס"ט שם: כי קרוב הוא אשר קרוב כמו שפי' הרמב"ן ז"ל, דעבודה זו היא בבחי' קרוב אל האדם.

(81) יתרו כ, טו.

(82) ע"פ תהלים לו, ב.

של אדם מתגבר עליו בכל יום⁷³ להחטיאו בכל אחד לפי מהותו ועניניו, והן מצד אחרים הקרובים אליו שיכריחו אותו על זה, לא יועיל דבר ויהי' כמו דבר הבלתי אפשרי באופן אחר, ולא יהי' בזה שום בליטות ח"ו וישתדל להטמין את הדבר כמה שיוכל כמ"ש⁷⁴ והצנע לכת את אלקיך. ובשתי אלה היינו בהמרירות שיתמרמר על החומריות והריחוק שלו, ובמה שעומד בנסיון בהתגברות הכח בהכפי' שכופה א"ע ה"ה יוצא מן כללות החשך והרע בכח עצמו, ואז רק אז ילך לבטח דרכו בהילוכו במעלות הקירוב לכנוס אל הקדש פנימה בהשגה והתבוננות ובהתעוררות אהוי"ר, ואז יהי' אופן עבודתו בתפלה לייגע א"ע בהתבוננות אמיתי בהרחב ובהעמקת הדעת בהענין שהונח והוקלט אצלו בכי טוב ובהתעוררות הלב ויכול להיות אז בבחי' קירוב, וגם עבודתו תהי' לתקן המדות טבעי' שלו, דככל העבודה הנ"ל הוא עדיין היציאה והריחוק מן הרע והכניסה בגבול הטוב אבל בכ"ז עדיין לא תיקן דבר בפועל, כי תיקון המדות הוא בעבודה פנימי' במוח ולב שבעבודה זו יפעול ישועות בנפשו שלא ירצה בהדברים החומרי' וכן בענין המדות שיהי' מאוס אצלו מדה רעה ויכסוף למדות טובות וכל תשוקתו הוא לעניני יר"ש וקיום המצות בחיבה גדולה, ויהי' כל חפצו ורצונו באלקות שגם הנה"ב יבין את הטוב דאלקות וירצה בזה וכמ"ש⁷⁵ ואהבת כו' בכל לבבך, והכפי' שכופה א"ע כנ"ל הנה בדרך כח נעלם מביא לו תועלת בהעבודה דמוח ולב, דהנה ההעלמו' וההסתרי' עצמן הרי יש בהם כח נעלה ביותר, והיינו דכוונתן הוא בשביל הגילוי אלא שהוא בכח נעלם, וידוע דהנעלם כחו גדול מהגילוי, וההתגלות של הכח נעלם שבהעלמות והסתרים הוא ע"י שעומד נגד כל מונע ומעכב, ולזאת הנה ההגבלה שמגביל א"ע בעניני העולם בדרך כפי' בכח בלבד, הנה יש בזה באמת כח אלקי נעלה יותר באין ערוך מכמו בהגילויים שבעבודה דמוח ולב ומוסיף אור בעבודת המוח ולב לבוא על עומק הענין ביותר וכנ"ל בענין הצמיחה שבאה אחר קליטה טובה ויאיר לו אור נעלה ביותר. וזהו דביציאת ישראל ממצרים עם היות שהיו שלמים באמונה, אבל כללי' ענין היציאה הוא באופן גילוי מלמעלה ורק מה שברח העם⁷⁶, שברחו מהרע דמצרי' בדרך בריחה אבל הרע הי' בתקפו עדיין⁷⁷, ולזאת לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים היינו עבודה מאהבה⁷⁸ שהיא העבודה

בס"ד ליל ב' דחה"ש רצ"ב לנדואראוע

ויאמר¹ משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו², וצ"ל מהו אומרו אל תיראו, הלא היראה היא יסוד כל המצות³ והיינו דלבד זאת שהיראה מקור שס"ה ל"ת כמ"ש בס"ש⁴ הרי היראה היא יסוד כל התורה והמצות וכמ"ש⁵ ויצונו ה"א את כל החוקים האלה ליראה את ה' וגו', ומצינו כמה אזוהרות על היראה וכמ"ש⁶ ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך כי אם ליראה את ה"א וגו', את ה"א תירא וגו'⁷, והוא יסוד מוסד במצות החינוך דולמדתם את בניכם⁸, ללמדם ליראה את ה' וזהו דהתחלת החינוך הוא ללמדו פסוק שמע⁹ ישראל ה"א ה' אחד¹⁰, להסביר לו כי הוא ית' אלקי הבשר והרוח ומלא כל הארץ כבודו¹¹, וזהו ה"א הוי' אחד שהכל מאוחד בו ית' און ער איז פאָר איינציגט מיט אַלץ, והוא ברא את הכל, והכל שלו, ולכן הנה כל דבר שאוכלים ושותים צריכים לברך על זה, דענין ברכה זו הוא שבח ותודה לה' שברא כל צרכי אדם, וגם שאילת רשות להנות מהם, דבלי שאילת רשות הוי גזל וכאמרז"ל (ברכות לה ב) כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאלו גזול להקב"ה וכנסת ישראל שנא' (משלי כח כד) גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית, ואין אביו אלא הקב"ה שנא' (דברים לב¹²) הלא הוא אביך קנך וגו', ואין אמו אלא כנס"י שנא' (משלי א ח) שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן, מאי חבר הוא לאיש משחית א"ר חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, ופרש"י דהנהנה מהעוה"ז בלא ברכה גזול להקב"ה את ברכתו, וגזול את כנס"י דע"י הפירות לוקין, והיינו דכאשר נזהרין לברך

(1) המאמר (מקטע המתחיל "והנה קודם מ"ת" ואילך) מיוסד על ד"ה ויהי בשלח פרעה תרס"ט (ספר המאמרים תרס"ט (הוצאת קה"ת, תשמ"ט ושלאח"י) ע' רלה ואילך). התחלת המאמר מיוסד על ד"ה ויאמר משה עטר"ת (ספר המאמרים עטר"ת ע' תנה).

(2) יתרו כ, יז.

(3) ראה תניא רפמ"א.

(4) פ"ד.

(5) ואתחנן ו, כד (ושם: ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלקינו).

(6) עקב י, יב.

(7) ואתחנן שם, יג.

(8) ע"פ עקב יא, יט.

(9) ואתחנן שם, ד.

(10) ראה סוכה מב, א. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. שו"ע אדמו"ר הזקן הל' ת"ת פ"א ס"א.

(11) ישע"י ו, ג.

(12) פסוק ו.

(73) קידושין ל, ב.

(74) מיכה ו, ח (ושם: עם אלקיך).

(75) ואתחנן ו, ה.

(76) בשלח יד, ה.

(77) תניא ספל"א.

(78) בד"ה ויהי בשלח תרס"ט שבהערה 1: עמ"ש בתו"א ד"ה ויהי בשלח ושם דעבודה

בשמחה הו"ע בכל מאדך והו"ע בשמחה וטוב לבב כו' וכמ"ש מזה בהב"י דואתה הרם את מטן בס' ועתה ישראל, והיינו דפלשתים הו"ע מבוי המפולש שהשמחה היא בהתפרצות יתירה כו', וכמו"כ י"ל שנכלל בזה בד"כ עבודה מאהבה שהיא עבודה בשמחה וכמ"ש בכ"ד, ועמ"ש בתו"ח בד"ה ואלה תולדות יצחק.

מרירות כ"א רקבון, אבל כשיודע את פרטי הלא טוב שלו, ויטעום טעם מרירות אמיתי ע"ז בפרטיות הן בזה שגורם רעה לנפשו והן בזה שפגם בספירות העליונות והוריד את הקדושה והוסיף כח בקל"י וסט"א ויגיע הדבר ללבו, עס ועט אים דאָס טיף דערנעמען שיהי' לו מר מזה, ואז יהי' מזה צמיחה טובה היינו שיתקן בזה ומן המרירות יבוא לידי שמחה, ואחר המרירו' צריך לפקח נפשו בדברים המשמחים את הלב, ואם הוא בזמן קבוע ובשעה מיוחדת ילמוד אח"כ איזה ענין בתו' שישמח את לבבו, ואם הוא בתפלה ישמח נפשו במ"ש בסש"ב פל"א, וזהו"ע המרור והטיבול שלו בפירות הנילושי' ביין כמבואר סודם בקבלה⁶⁸, וענינם בעבוד' הוא דכשם שבלע מרור לא יצא⁶⁹, דבבליעת המרור שהו"ע הידיעה כללית מה שהוא יודע כללות מעמדו ומצבו הלא טוב אַז ער איז בכלל ניט גוט לא יצא הנה בידיעה זאת אינו יוצא עדיין ממצבו הלא טוב כמו"כ כאשר מטבלו בפירות שבהן נמשלו ישראל⁷⁰, היינו מעלת ישראל מצד עצם תולדתם, וביין שהוא ידיעת התורה עד שנתבטל טעם המרירות ג"כ לא יצא, דענין הטיבול הוא רק להמית הארס⁷¹ של המרירות שהו"ע תוקף הדין, ואז מן המרירות יבוא לידי שמחה אמיתית בתפלה בלימוד התורה ובקיום המצות.

אמנם בהמרירות לבד גם אם היא באופן טוב מ"מ עוד לא יושע בזה, והוא רק יציאה מן הרע בלבד, כ"א צריך שבעת ההיא שעוסק בעבודתו בהמרירות יעשה הגבלות לעצמו לכפות א"ע באיזה עניני' שיהי' מובדל ומפורש מהם לגמרי ובדרך כפי' בכח דוקא, והיינו דאין זה מצד התבוננו' שהתבוננות תפעול עליו שמעצמו לא ירצה בהם, כ"א להתגבר על עצמו בכח חזק שלא לעשותם, ויהי' בהסכם והחלט גמור שלא לעבור על זה, והחכם עיניו בראשו⁷² ויחשוב היטיב במה שנחוק לו להגדיר א"ע ובמה שאפשר לו לכפות א"ע, דדרכי העבודה שונים המה ואין כל הדעות והדרכים שוים המה, דלפעמים צריכים דוקא להתגבר על עצמו ולשבור בפעם א', ולפעמים הוא בדרך התגברות על עצמו אבל לאט לאט והוא לכפות א"ע במה שאפשר לו לפעול בעצמו היינו וָאָס ער וועט קענען אויספירין ע"י התגברות על עצמו, ובזה יגביל א"ע, אמנם זה יהי' בתוקף גדול ביותר שלא יזיז אותו שום דבר בעולם, וגם כשיבוא לו עתים שיהי' כבד לו הדבר הן מצד עצמו ר"ל מצד רוח תאותו דיצרו

על כל דבר מאכל ומשתה או פרנסה ומזונות מצויין, אבל כאשר אין מברכין אז הוא ח"ו העדר הפרנסה, וגורם רעה לעצמו בעניו' ודלות ר"ל וגורם רעה גם לרבים, וזהו חבר לאיש משחית, דכשם¹³ שירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים¹⁴, כן אלו הנהנים מעוה"ז בלא ברכה הנה לבד זאת שחוטאים וגורמים רעה לעצמם ה"ה גורמים רעה גם לאחרים בזה שהפרנסה לקו' ר"ל, דכ"ז הוא בסיבת העדר יראת שמים, להיות כי היראה היא יסוד קיום התורה והמצות, וכמו שאנו רואין במוחש בכמה אנשים פשוטים שאינם בני תורה ותמימים בקיום התומ"צ באמונה פשוטה אשר זה יקר בעיני' ה' מאד, וגדלה מעלתם על בני תורה ובעלי ידיעה גדולה, להיות כי כל עבודתם הוא מפני שכך ציוה ד', דבני תורה ובעלי ידיעה הרי יש להם איזה מובן ומושג שכלי ויודעים טעמי מצות ומתענגים בידיעתם משא"כ אנשים פשוטי' שאין להם שום ידיעה בטעמי המצות וכל מה שהם עושים בקיום התו"מ אינו אלא מפני דכך הוא רצון ה', אשר באמת זהו עיקר ענין קיום התו"מ לפי שהם רצון ה', וזהו עיקר ענין העבודה שבלב להיות קיום המצות באהבה ויראה וכמ"ש רבינו נ"ע⁴ והמקיימן באמת הוא האוהב את שם השם¹⁵ וחפץ לדבקה בו, שבבני תורה וידיעה בא זה ע"י עבודה גדולה ביגיעת נפש ויגיעת כשר בריבוי התבוננות בתפלה ובתחנונים שיהי' עבודתם בקיו' המצות בדרך קבע"ו לקיים רצונו ית', ובאנשים פשוטי' הוא זה בהתמימות דאמונה פשוטה דכ"ז בא בחינוך הטוב ביסוד של יראת שמים, וא"כ מהו אומרו אל תיראו, ומסיפא דקרא שאומר ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו הרי מובן דהעיקר הוא היראה ואשר מדת היראה שומר מחטא, דחטא אין פירושו עבירה ח"ו, כ"א חטא פירושו חסרון¹⁶ או טעות, ואין אומר תחלה אל תיראו, אלא מובן בזה כי יש ב' מדרגות ביראה וע"ז הוא אומר משה אל תראו במדת יראה הלזו כ"א במדת יראה זו דוקא.

ולהבין כל זה ילהק"ת דהנה חה"ש הוא זמן מתן תורתנו¹⁷, שהתורה ניתנה במתנה לכל ישראל¹⁸, דכללות ענין המתנה הוא¹⁹ בדרך ואופן מלמע' למטה מה שהמעולה והמרומם נותן דבר להתחתון ופחות ממנו והנתינה הוא דבר מה שאינו מגיע לו כלל, דזהו ההפרש בין מתנה לשכר, דשכר הוא מה שהאדון או הבעה"ב נותן לעבדו או להבעל מלאכה ופועל מה שמגיע לו חלק

(13) ראה רש"י שם.

(14) אבות פ"ה מ"ח.

(15) בתניא שם: ה'.

(16) ראה מלכים"א א, כא ובפרש"י שם. לקו"ת מטות פב, א. נצבים נא, א. ד"ה ע"כ יאמרו

המשלים תרצ"א. ובכ"מ.

(17) ראה לקו"ש חלק כב ע' 146. חלק כג ע' 346 בהערה (ד"ה מתן תורתנו).

(18) ראה ברכות ה, א.

(19) ראה גם ספר המאמרים תר"ל ע' פז ואילך. תרל"ה ח"א ע' צח ואילך. ספר המאמרים

תרפ"ד ע' רכב ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 115 ואילך. וש"נ.

(68) ראה שער הכוונות ענין הפסח דרוש ו.

(69) פסחים קטו, ב. וראה גם ספר השיחות תש"א ע' 100.

(70) תוד"ה צריך לסמוכי' — פסחים דף קטז, א. טושו"ע או"ח סתע"ג ס"ה. שו"ע אדמו"ר

הזקן שם סל"ב.

(71) ראה פסחים קטו, ב. קטז, א. טושו"ע שם סתע"ה ס"א. שו"ע אדמו"ר הזקן שם סתע"א

סי"ב. סתע"ה סי"א.

(72) קהלת ב, יד.

עבודתו ויגיעתו, שבתחלה הם משתוים ביניהם מה תהי' עבודתו ופעולתו וכמה יהי' משכורתו, אשר בנתינה זו הוא משלם להעובד בגלל עבודתו, ואינו שייך בזה ענין הגדלות והקטנות או עליון ותחתון, משא"כ בענין המתנה שהוא דוקא מעליון לתחתון ומגדול לקטן וכמו אב הנותן מתנה לבנו או רב לתלמידו ועם היות דמתנה אינו ענין השכר מ"מ הרי בהכרח שיש איזה סיבה אשר בגללה הוא נותן לו המתנה וכמא"כ²⁰ ואי לאו דעביד נייחא לנפשי לא הוה יהבי לי, והיינו דשכר הוא בעד עבודה ופועל ממש שהנשכר עושה להשוכר אותו ושכרו מוגבל בראש, דהשכיר²¹ יודע כי כאשר יהי' מלאכתו עשוי' כפי אותו המדובר אשר התנה עם הפועל ועובד אז עליו לשלם כך וכך והנשכר יודע כי כאשר יגמור מלאכתו יבוא על שכרו, משא"כ במתנה שאינה שכר, דנותן המתנה אינו יודע מראש שזה יעשה לו נייחא דרוחא, וכן מקבל המתנה הרי הנייחא דרוחא שעושה אינו בשביל קבלת פרס, אלא באה ע"י קירוב פנימי של הנותן והמקבל, והיינו דהפועל ועושה יש לו קירוב הדעת ואהבה אל האיש ההוא לכן חפץ הוא לעשו' לו נחת רוח, וכן האיש ההוא כשרואה שזה השתדל לעשות לו קורת רוח הנה בגלל זאת נותן לו מתנה, וה"ה מפני שיש איזה יחס וקירוב ביניהם, דבזה יש יתרון במתנה על שכר דלבד זאת דשכר הוא דבר המוגבל מראש, ומתנה אינה מוגבלת ומיוחדת מתחלה, הנה עוד זאת דבשכר הרי אין יחס בין השוכר להנשכר כלל, ולזאת הנה גם לאחר שבא על שכרו ה"ה רחוקים זמ"ז פ"י שהשכר לא עשה יחס ביניהם כלל והם רחוקים זמ"ז כאשר היו בתחלה, משא"כ במתנה הרי בהכרח דגם קודם נתינת המתנה יש יחס בין הנותן המתנה להמקבל, כי זה עצמו מה דעביד נייחא לנפשי הוא מפני יחוסו והתקשרותו איליו, ולכן לפי אופן ההתקשרות והנייחא דנפשי דעביד לי' כפי אופן כזה יהי' גודל המתנה. והנה ישראל בצאתם ממצרים היו רק בתכלית הקטנות דאמונה בלבד וכמ"ש²² ויאמן העם שהיו בתכלית הקטנות דאמונה פשוטה בלבד, אמנם בגלל זאת דוקא זכינו למתן תורה, דאמונה פשוטה יש היתרון דמסירה ונתינה גמורה למעלה מטעם ודעת המושג לגמרי ובדרך פשיטות דוקא, ובשביל זה זכינו למתן תורה, והיינו דבכדי לזכות לתור' הוא ע"י המסירה ונתינה איבערגעבין זעך בכל עצמותו ממש, וע"י מסירה ונתינה זו זכו כל ישראל לקבל את התורה בדרך מתנה דוקא, דיתרון המתנה הוא מה שהיא בעין טובה. והענין הוא דהנה הכוונה דדעה העליונה ית' ויתעלה הוא שיהי' עבודת הנבראי' בכח עצמן דוקא, שזהו"ע ירידת הנשמה בגוף גשמי דוקא ובעולם חומרי ושיהיו כל הענינים הגשמיים ממשיכים אותו אל החומריות, וניתן לו כחות ורוחנים להגביר הצורה על החומר ולעלות בעילוי אחר עליו בבחירתו

ישאר בתקפו והיינו שיפעול פעולתו במדות הרעות שלו, ויהי' ח"ו הפועל שלו היפך העבודה והקירוב לגמרי, והסיבה לזה היא מפני שבעצם מקושר עדיין ברע, ומפני נתינת נפשו רק להתקרב ולעלות במעלות, ולזאת יכול להיות אשר יעלה במעלת ומדרי' הקירוב אבל הרע דנה"ב אינו מתתקן כלל, ובמילא הרי במשך הזמן יכול להיות ח"ו חוזר וניער ויפול בחומריות, ואשר ע"כ כאשר העיר ד' את רוחו⁶⁵ לצאת מן החשך ונפתחו עיניו לראות את האור ונעשה כברי' חדשה ממש שבאמת הרי בההתעוררו' והמשיכה שלמעלה יוצא בזה מאפילה לאור גדול, ואז הוא זמן המוכשר לעבודה בכח עצמו, ויקבע שעה מיוחדת להיות ממארי דחושבנא בכל עניניו הקודמים ואשר באמת הנה בעצם מהותו הוא עודינו גם עתה שם, וישיב אל לבו איך שהוא במקום המיאוס והשיקוף היינו במקום הרע והמות, ומלוכש בכגדים צואים הם המחשבות והדיבורים רעים הסובבים אותו וממשיכים אותו למקום המיאוס, דכ"ז הוא מפני ריבוי החומריות והגסות שהי' בהם עד עתה שזה מלפפתו⁶⁶ דאָס האָט אים ארום גינומען, ולזאת יעמיק דעתו בגדולת ד' ואיך דרע ומר מאד ריחוקו מד', עד שיטעום מרירות אמיתי בנפשו, עס זאָל אים ועריץ ניט גוט פון דעם און זאָל דער פילין דעם ניט גוט אין אַ פנימיות ממש, וככה יעשה כמה פעמים היינו דבזמן הראשון דתחלת העבודה הנה עיקר ההתעסקות שלו יהי' בזה, וטוב שיהי' לו שעה קבועה ומיוחדת כמו בתקון חצות או קודם התפלה, אמנם אם א"א לו לעשות בזמן קבוע ומיוחד כי כמה פעמים א"א לעורר עצמו בשעה מיוחדת אם לא שהוא עצב בלא"ה, יהי' זה בעת התפלה והגם שהתפלה צ"ל בשמחה מ"מ מחמת נחיצות ענין העבודה במרירות בשביל הזיכור והבירור כשר הדבר לעשותה גם בעת התפלה, והיינו אשר משך זמן תהי' העבודה שלו בתפלה באופן הזה, וכל יגיעתו בענין ההתבוננות בפירוש המלות בתפלה וההתבוננות כללי ופרטי שלו בתפלה יהי' סובב והולך ומביא אל ענין המרירות שיוטעם בטוב בנפשו, ועל אדות העצבות אל יחוש כי ידוע אשר המרירות האמיתי מביא לידי שמחה⁶⁷, וא"א מרירות בלא עצבות שהעצבו' הוא שבירת החומריות שהגוף עצב בדרך ממילא, והעיקר הוא המרירות שיתמרמר במאד על העבר ועל מה שנשאר עוד רישומם בעולם. ועיקר גדול בעבודה שהמרירות תהי' על ענינים פרטים דוקא, כי דרכי העבודה הוא בפרטיות דוקא, והיינו דכל ענין וענין במה שהוא עוסק צ"ל בפרטיות דוקא ובהתעכבות, וכן הוא בהמרירות שתהי' על ענינים פרטים, והיינו שידע את הפרטים שהוא מסובך ומקושר בהם ויתמרמר על כל פרט ביחוד, כי אם כאשר המרירות שלו תהי' על הכלל כולו, ואָס ער איז בכלל ניט גוט לא יהי' מזה שום צמיחה, ואין זה

(65) ע"ד עזרא א, ה.

(66) טוטה ג, ב. וראה לקו"ת פינחס עה, ג. סהמ"צ להצ"צ לח, ב. קמב, ב. קמג, ב. ספר המאמרים תרל"ה ח"ב ע' שעג.

(67) בד"ה ויהי בשלח תרס"ט שבהערה 1: וכמ"ש בסש"ב [פל"ט].

(20) מובא בכ"מ (ספר המאמרים שבהערה הקודמת. ועוד) — וראה גיטין נ, ב. בבא מציעא טז, א.

(21) כ"ה בכי"ק. ואוצ"ל: דהשוכר.

(22) שמות ד, לא. וראה תו"א פד, ג.

הצדיק⁶¹ שהנה"ב סוכבו ומלבישו מכל צד ה"ז מסתיר על אור הנשמה ומפסיק בינה ובין האור האלקי, ובוהו גופא הרי יש כמה חלוקים דנשמה שהיא נמוכה והיא בבחי' גסות הרוח המבואר בלקו"ת ד"ה להבין ענין הפסוק מי אל כמוך⁶², שהרוחניות היא בבחי' גסות ועביות, הנה ע"י כיסוי דנה"ב נעשה בה גם חלודה, דחלודה זו צריכה זיכוך והעברה גם לאחר ההעברה כללית דהסתר הנה"ב, והיינו דלאחר העברת הכיסוי וההעלם של הנה"ב שמעלים על אור הנשמה בכלל צריכים עבודה פרטית להעביר החלודה שגרם הכיסוי, וכן הוא ע"י חטא ועון ר"ל שנעשה פגם בהנשמה עצמה היינו בהליטוש שלה שצריכה תיקון, אבל כאשר לא יש חטא ועון והנשמה היא גבוה ודקה בעצם, לא נעשה בה חלודה מהסתר הנה"ב, ובהסיר הכיסוי וההעלם דנה"ב ה"ה בלטישותה ומקבלת האור, היינו ההתעוררות שלמעלה במשיכה הנ"ל ומ"מ הרי אין זה יציאה לגמרי, וא"א שלא יהי' לו זאת למניעה לקירוב אמיתי, והגם כי מתקרב הוא בעבודה גדולה מ"מ ה"ה ביכולתו להתקרב יותר ובאופן נעלה הרבה יותר והיינו דעם היות שהמשיכה בהתעוררות מלמעלה הוי משיכה גמורה בקנין גמור אינו אלא שינוי רשות לשעה, ואינו העברה גמורה מרשות לרשות, ומשיכה גמורה הוא שיוצאנו מכל המקום שהי' בו קודם הקנין, ואז הוי קנין גמור ולולי זאת יכול להיות בו עוד עניני הספיקות, וענינו בעבודה כי א"א להיות בטוח כ"כ בדרכו והילוכו בקדש כי יכול להיות עוד חוזר וניער מצבו הקודם ויהי' ח"ו התגברות החשך, מאחר שלא יצא ממנו לגמרי. והענין בזה הוא דכשם שבענין הקירוב שבא מלמעלה, דכאשר נופל להאדם איזה התעוררות פתאום הנה זהו שמעוררים אותו מלמעלה, ואז זמן מוכשר שיעורר האדם א"ע ויתאמץ אז בהתבוננות ושיתעורר בכח עצמו דוקא להתקרב אל ד' ואז דוקא יתקרב באמת וקירוב זה בקיום בנפשו⁶³, כמו"כ הוא בהיציא' מן הרע כשבא בדרך התעוררות מלמעלה לצאת מן הרע, וה"ה יוצא מן הרע עי"ז שאינו רוצה בשו"י להיות עוד במקום החשך וה"ה רואה את האור כי טוב ורוצה להיות רק במקום האור, מ"מ אין זה יציאה לגמרי עד שיוצא בכח עבודת עצמו דוקא, ובלא זה עדיין הוא כצפור הנאחז בפח⁶⁴ ואינו יכול לעוף ולעלות למעלה בהגייעה בהתבוננות ובהקירוב להיות בבחי' קירוב באמת.

והנה עוד זאת כאשר יתחיל תיכף לעלות במעלת ומדריגת הקירוב ולא ישתדל לצא' מן הרע בכח עצמו ובעבודתו הרי לא יתקן ולא יזכך את הכחות הטבעיים שלו, ותהי' עבודתו בהקירוב רק מצד הנה"א והטבעי' דנה"ב

בטוב דוקא בכח עצמו, דזהו"ע רוב הנסיונות שהקב"ה בוחן את בני אדם, והגם דקמ"י ית' גלוי וידוע תוכן לב כל איש ישראל שהוא מסור ונתון לד' ותורתו ית', וכל ענין הנסיונות אינם אלא כדי להביא הכח הנעלם הפנימי אל הגילוי בפועל ממש בעמדו בנסיון בקיום המצות מעשיות אשר בזה מבררים ומזככים את הגשמיות דעולם החומרי, ולהיות דכל עניני עבודה הם עפ"י התורה דוקא, דתורה היא חכמתו ורצונו ית', והיינו דתורה בכללותה אין זה מה שמבארת עניני המצות בעשה ול"ת בלבד, כ"א גם כל עניני עבודה הם עפ"י התורה דוקא להי' התורה היא חכמה ושכל אלקי אשר בה ועל ידה דוקא יהי' כל עניני האדם ועבודתו גם בדברי הרשות.

והנה²³ קודם מ"ת הלכו ישראל במדבר, והיינו דלבד זאת מה שקודם מ"ת הי' צ"ל יציאת מצרים וקריעת ים סוף הנה עוד זאת הי' צ"ל ההילוך במדבר, ואי' בבחי'י²⁴ שזהו ענין לעמוד בנסיונות והולך וחושב הנסיונות שהי' להם במדבר, והאריכה התורה בענין מסע ישראל במדבר איך כי לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים²⁵, ומילתא בטעמא כי קרוב הוא ומשו"ז ראוי הי' ללכת דרך שם שהיא דרך קרובה לבוא להארץ אשר נשבע לאבותינו, ומ"מ הודחה זה כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה²⁶, דלכאו' אינו מובן טעם זה, דהלא כמה נסים היו ביצי"מ וקרי"ס, והי' ראוי אחת משני אלה, שלא יהי' מלחמה כלל, או שיתן להם גבורת לב אשר גם בראותם מלחמה לא ינחמו, והאם כשביל זה הולכים דרך המדבר וים סוף, דבהילוכם בים הי' כוונה מיוחדת שהרי באותו צד שירדו בים עלו²⁶ ורק מה שהלכו בים, אלא דבכ"ז הורינו השי"ת דרכי העבודה איך לגשת אל הקדש בהכנה טובה לקבל את התורה. דהנה כל הענינים דגלו' מצרי' יצי"מ קריעת י"ס ומ"ת בפרטיות עניניהם הרי ישנם בעבודה הרוחנית בכאו"א בפרט דזהו פי' המאמר²⁷ בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאלו הוא יצא ממצרים, דפי' דור ודור הוא שורה ושורה²⁸ היינו מדרי' ומדריגה²⁹ דבכאו"א לפי אופן מעלתו וענינו יש בו כל המדריגות האלו, וראשית כל הוא היציאה מהמצרים וגבולים דעניני עולם³⁰, וכשם דגלות מצרים היתה מה שבנו ערים בשביל פרעה ושריו כן ענינו

(23) הבא לקמן מיוסד על ד"ה ויהי בשלח שבהערה 1.

(24) ר"פ בשלח. וראה גם פירושו ע"פ בשלח טו, כב.

(25) ר"פ בשלח.

(26) ראה תוד"ה כשם — ערכין טו, א. וראה תו"א בשלח, סב, ב. ספר המאמרים תרל"ה ח"א ע' רנו. תרח"ץ ע' קמט. ועוד.

(27) משנה פסחים קטז, ב. וראה תניא פמ"ז.

(28) לקו"ת מסעי צה, ב. אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' תקמט"ג. ד"ה לא תהי' משכלה שנה זו.

(29) ראה גם ד"ה משכני (הא') תש"א (ספר המאמרים תש"א ע' 94).

(30) ראה תו"א שמות מט, סע"ד ואילך. וארא שם. יתרו עא, ג"ד. ד"ה באתי לגני שנה זו (תרצ"ב). וש"נ.

(61) חבוקק א, ד.

(62) דרושים לר"ה סב, א. וראה גם ספר המאמרים תרח"ץ ע' רפד.

(63) בדי"ה ויהי בשלח תרס"ט שבהערה 1 מציין כאן ללקו"ת ד"ה אדם כי יקריב [ב], ב ואילך.]

(64) ע"ד קהלת ט, יב.

שמוביא⁵⁶ למעלה גבוה מן ההשכלה. ודוגמא לדבר הנה בהגרעין של תבואה הרי יש בו חלק המזון, והוא כשנטחן ונעשה קמח שהוא מזון, ויש בו חלק הנצמח ממנו, והוא כאשר זורעים אותו במקום המוכשר לזריעה הנה אז הוא מצמיח בתוס' מרובה מה שאין בדוגמתו כלל בחלק המזון שבו, דבחלק המזון שבו הרי הקמח היוצא ממנו הוא לפי ערך גופו וממשו, משא"כ בחלק הצמיחה שבו שאינו לפ"ע גופו כלל, ובדוגמא כזו הוא בהפרש ההשכלה וההתבוננות, דהשכלה הוא רק חלק המזון שהו"ע ההשגה בידיעה טובה ובהבנת הענין על בוריו ומביאו לידי הבנת עוד ענין, וענין ההתבוננות הוא כדוגמת חלק הצמיחה שבגרעין שמביאו למעלה עליונה יותר מכללות ענין השכל, דזהו יתרון ההתבוננות על ההשכלה.

והנה אף מי שכבר למד איזה ענין בהשגה אלקית ומבינה בכי טוב וגם יודע דרכי ואופני ההתבוננות להתבונן בטוב שיונח ויוקלט אצלו הענין ויתפעל ויתעורר בזה בהתעוררות גדולה, הנה מ"מ לא זו היא הדרך אשר ישכון בה אור הוי' בתחלת העבודה שיהי' בזה בכחי' קירוב באמת ושיהי' בכחי' קיום בנפשו, כי בההתעוררות שנתעורר מלמעלה לצאת מן החשך עם היות שבוזה ה"ה יוצא מן האפלה לאור גדול וכמו היציאה ממקום למקום שזהו שינוי רשות ולכן נק' זה בשם משיכה, שהוא א' מדרכי הקני' שהקונה מושך את החפץ הנקנה מרשות המוכר לרשותו⁵⁷, וענינו ברוחניות הוא⁵⁸ מ"ש⁵⁹ משכני אחרין נרוצה שהו"ע המשיכה מלמעלה ע"י רוח טהר' שעובר על האדם וממשיכו ממקומו באשר הוא להעמידו במקום אורה, וכמו שאנו אומרים בנוסח הברכה על יצי"מ⁶⁰ הוציאנו מעבדות לחרות ומאפלה לאור גדול, א"כ הרי ההתעוררות של מעלה מעמידו במקום האור, מ"מ אין זה יציאה לגמרי מן החשך ובהעלם עודנו מקושר במה שהוא, וזה לא יניחו להתקרב באמת לאלקות בהתבוננות שלו, ומוכרח הוא לעבודה פנימית טרם עבודת ההתבוננות, וגם מי אשר נשמתו גבוה היא, ואור ההתבוננות מאיר בנפשו מאחר שיצא מן החשך והיינו דזה גופא מה שנרגש בו ההתעוררות של המשיכה שלמעלה ברוח טהרה הנה זה גופא הוא הוראה על מעלת מדריגת ההזדככות שיש בו, דהנה הנשמה בעצם היא כלי לקבל אור אלקי, וכמו דבר המלוטש שהוא כלי לקבלת אור, כמו"כ הנשמה היא כדבר המלוטש שמקבלת בה אור ה', ורק כאשר רשע מכתיר את

(56) כ"ה בכי"ק.

(57) ראה שו"ע חו"מ סקצ"ד-קצח.

(58) ראה ד"ה חמשה קנינים במאמרי אדמו"ר הזקן על מארז"ל ע' קכ ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי שבועות (במדבר ח"ב) ע' תתסב ואילך. אוה"ת שבועות (במדבר ח"א) ע' קעד ואילך. ע' קעז ואילך. ע' קפא ואילך. לקו"ת עקב טז, סע"ג ואילך. סידור עם דא"ח קיא, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ לו, ב ואילך.

(59) שיר השירים א, ד.

(60) הגדה של פסח פיסקא לפיכך.

ברוחניות השעבוד במח' ודיבור דעניני עולם גם בדבר שאין בו איסור כלל, והן הנה עניני הרשות, והיינו דלא מיבעי חלק המאוס שנקראת שיחה בטילה שעוסקי' בהם ההמון כסיפורי דברים שאין בהן תועלת אלא גם בדיבורי פרנסה ואכו"ש והדומה לזה במה שהוא תועלת לאדם ימעט בזה בכל היותר מבילתי היות משועבד לזה, וזהו"ע יציאת מצרים לצאת מהמצרים וגבולים דעניני העולם ולחשוב מחשבות במעלת מדריגת יתרון האדם על החי ובכוונת ירידת נשמתו למטה ולהאיר מעמדו ומצבו באשר הוא כמו שהוא, דער לייכטיג און זעהען דעם מעמד ומצב שלו איך הוא באמת במעלת כשרונותיו והתפתחות חושיו, ובענין מדותיו הטבעיים כמו שהם באמת במה שהוא מעולה ומשובח ובמה שהוא גרוע ופחות בעצם תולדתו, כמו שאנו רואין במוחש בטבעי בני"א בריבוי חלוקות ודרגות שונות שישנם כמו שהם מצד התולדה והגזע דלפעמי' רואים בזה פליאות ממש באופנים שונים ומשונים דלבד זאת מה שזדמן שיהי' האחד איש פשוט בכשרון חושיו ובמעלת השכל ויהי' נפלא זך ונקי במעלת המדות וברגילות טובה, ולפעמים להיפך מצטיין בכשרון מעלות החושים ופחות בעניני מדותיו ובעל רגילות קשה, הנה לבד זאת הרי ישנו העירבוב הפנימי בטוב ורע, דבחיצוניותו הוא טוב ובפנימיותו הוא רע או להיפך, וכן כמה וכמה עניני הטבע בדבר והיפוכו דיש לך בעל כשרון טוב ואינו משתמש בו אלא לפרקים וגם זה רק בחיצוניותו היינו בלי שום יגיעה ועבודה כלל, ויש מי שכשרונותיו נעלמי' וכבדים והוא מתמיד ביגיעה עצומה להביך כל דבר שכל וחכמה על בורי' דוקא, ולא יכבד עליו כלל מלחזור על לימודו בענין א' כמה פעמים ביגיעה גדולה, ובכל פעם ופעם שלומד הוא בחיות רב כאלו לומדה בפעם הראשון ממש, וכ"ז הם בגלויות ובפרט בענינים הנסתרים בטבעיות פנימי' דגאווה ושקר ותאוה כמו שהם בסתר לבב איש מבלי הגלות לחוץ כלל והוא רק מה שהאדם יודע בעצמו איך כי הוא משתוקק לזה, דהנה טבעי בני"א בחמימות וקרירות דזה מה שיש מי שהוא קר בטבעו ויש מי שהוא מחומם בטבעו, הרי אין זה מה שהוא בגלוי דוקא, אלא אדרבא הוא בעומק פנימי מה שאינו נראה מחוץ כלל, ולפעמים הנה מבחוץ הוא הפכי ממש ממה שהוא בפנימיותו, וכמו שידע אינש בנפשי' דבפנימיותו לבבו הוא באופן כך וכך ובחיצוניותו אינו ניכר כלל, וביותר בלבוש המח' וההצטיירות דיש מי דכל חושו הוא בהצטיירו' דכל מה שהוא לומד ושומע מצטייר הדבר במחשבתו כאלו רואה הדבר ההוא, דענין זה הנה כשם שיש בו צד המעלה והעילוי שאין מעולה ממנו הן בידיעת התורה והן בעבוד' שבלב ובמעלות המדות טובות, הנה כמו"כ יש בו צד החסרון והפחיתות בהרהורים רעים שמוריד את האדם לשאול תחתית עד שמביאו לידי כליון ואבדון ח"ו.

וזהו ככל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאלו הוא יצא מצרים, דזהו ראשית העבודה בכאו"א לפי מעמדו ומצבו במצב חושיו ומדותיו לצאת מהמצרים והגבולים הטבעיים. דהנה האדם בתחלה קודם שמתחיל בעבודה

לשנות טבעו ורגילותיו שמצד התולדה או הסביבה, ה"ה חומרי וגס כי עיר פרא אדם יולד³¹ ומפני גסות חומרו שנמשך בטבעו אחרי הדברים החומריים והגשמיים, ובהם ימצא ענג ונחת רוח, דהנה כתיב³² לפתח חטא' רובץ ואמרז"ל (ברכות דס"א ע"א) אמר רב יצה"ר דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב, דהיצה"ר בא אל האדם משעה שננער לצאת ממעי אמו וכמ"ש³³ כי יצר לב האד' רע מנעוריו, א"ר יודן (ירושלמי ברכות פ"ג ה"ה) מנעוריו חסר כתיב משעה שהוא ננער ויוצא לעולם ונשרש בהאדם ברגילותו הטבעיים ומתפשט ברוח תאוותיו, והכסיל בחשך הולך³⁴ שנדמה לו כל עניני העולם הגשמיים לטוב, ועד"מ תינוק קטן שאינו מתבייש כלל כי אין בינות לו במה שהוא נאה ומגונה, כן הוא באלו אשר נמשכים אחרי חומריות העולם וחושב את המר למתוק ואינו רואה שום אור כי טוב, וכן ישנם גם בבני תורה, דהגם ששוקדים ומתמידים בלימוד התורה, ומ"מ עצם טבע מדותיהם הם עבים וגסים, ונמשכים אחרי דברים גשמיים, ויודע דגם דברי' המותר' באכילה ושתי' והדומה אם עושה זאת מצד התאוה והחמדה הרי לשעה הוא רע, דעפ"י התורה³⁵ הרי כאו"א מחוייב לקדש את עצמו גם במותר ל³⁶, כמ"ש³⁷ החינוך³⁸ שהוא מ"ע דאורייתא, וכן החליט רבינו נ"ע בסש"ב פ"ל³⁹ שכתב ובפרט בענין לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאורייתא כמ"ש קדושים תהיו וגו'⁴⁰ והתקדשתם וגו'⁴¹, ולא הותר לו להאדם רק מה שהוא לצורך קיום גופו, בכדי שיוכל לעבוד את בוראו ית' בכח האכילה ההיא אבל כאשר נמשך אחר הגשמי של המאכל גם דבר המותר הוא רע גמור כמ"ש בסש"ב פ"ז, וכאשר יערה ד' רוח ממרום⁴² על האדם ויסיר

- (31) איוב יא, יב.
 (32) בראשית ד, ז.
 (33) נח ח, כא.
 (34) קהלת ב, יד.
 (35) דהבא לקמן — ראה קונטרס ומעין מאמר א' פ"א (ע' 62). ד"ה למען דעת תר"ץ (ספר המאמרים קונטרסים ח"א פג, א). ספר המאמרים תרפ"ד ע' מג. תרפ"ה ע' רפא. תש"ח ע' 133.
 (36) יבמות כ, א. ספרי ופרש"י פ' ראה יד, כא.
 (37) כ"ה ג"כ בקונטרס ומעין וספרי המאמרים שבהערה 35.
 (38) ראה ספר המאמרים תרפ"ה ותש"ח שם. וש"נ. וראה אוה"ת בשלח ע' תקפד. ספר המאמרים תר"ם ח"א ע' קא. קונטרס עין החיים פ"ג.
 (39) בקונטרס ומעין וספר המאמרים תרפ"ד שם: וכן הסכים בסש"ב. בספר המאמרים תרפ"ה ותש"ח שם: ורבינו ז"ל מאריך בזה בפ"ל דסש"ב ומתוך דבריו הק' נראה כי מסכים כן.
 (40) קדושים יט, ב.
 (41) שם כ, ז.
 (42) ע"ד ישע"י לב, טו.

את העורון מאתו ויפקח ד' את עיניו לראות⁴³ כי ברע הוא⁴⁴, וינדבו רוחו ולבו⁴⁵ לצאת מן החשך הגס והנמאס ויתקרב להתעורר ללכת באור החיים בדרך העולה בית ד' להתקרב אל ד' ולהאיר נפשו באור חיי החיים ולהתעסק בעבודה שבלב זו תפלה⁴⁶ לזכות להיות כלי אל אור התורה, הנה לא ירצה לילך תיכף במעלות ומדריגות הקירוב והעלי' היינו לייגע א"ע בהתבוננות אלקי ולהיות בבחי' קירוב לאלקות ע"י ההשגה וההתבוננות וע"י התעוררות אהבה, והיינו דגם כשילמוד תחלה לידע את ה', ויודע בשכלו היטיב כל הענינים לתכליתן, וכמו כשלמד ענין דלעולם הוי' דברך נצב בשמים⁴⁷, דהדבר ה' עומד תמיד בשמים להוותו מאין ליש ולחיותו⁴⁸, וכן הוא בכל נברא ונברא, ומבין את דבר ההשכלה בבריאת יש מאין, דאין לך דבר העושה את העצמו⁴⁹, ומשיג ענין זה על בוריו בדוגמאות והוכחות דמבשרי אחזה אלוהים⁵⁰ דכשם שהנשמה מחי' את הגוף כך הקב"ה מחי' את העולם⁵¹, ויודע ומשיג בפרטות אופן הענין דבריאה יש מאין, דכל עיקר מציאותו ומהותו של היש הוא הכח האלקי המהוה ומחי' אותו וכמ"ש⁵² ואתה מחי' את כולם, ומבין ומשכיל בהפלא את ענין הבריאה דמה רבו מעשיך הוי'⁵³ ומה גדלו מעשיך⁵⁴ בריבוי הנבראי' ובגדולי הנבראי'⁵⁵, וגם יודע דרכי ואופני ההתבוננות, דהתבוננות אינו זה מה שהוא רק חושב ומהרהר בהשכלה ההיא, דזהו נכנס בכלל ידיעה והשגה, וענין ההתבוננות הוא הנחת וקליטת הענין, דער אפלייג און דער פארנעם פון דער השכלה, שהנחה זו וקליטה זאת פועלת בו התפעלות והתעוררות, אַז ער וערט געוירט און בעלעבט פון דעם דבר מושכל, שזהו למעלה מהבנת והשגת הענין, דבהבנה והשגה ההתפעלות וההתעוררות הוא בגוף ועצם המושכל ההוא ובמה שמביא לו עוד הבנה והשגה והיינו שהבנת השכלה זו על בורי' מאירה לו בעוד ענין, משא"כ ההתפעלות וההתעוררות דהנחה וקליטה שהו"ע ההתבוננות

- (43) ע"ד מלכים ב, ו, יז; כ.
 (44) ע"ד תשא לב, כב.
 (45) ע"ד ויקהל לה, כא. וראה רמב"ן שם.
 (46) תענית ב, א.
 (47) תהלים קיט, פט.
 (48) ראה תניא שעהייה"א פ"א.
 (49) (כ"ה בכי"ק. ואוצ"ל: עצמו). — ראה האמונות ודעות להרס"ג מאמר ב פ"א. חובת הלבבות שער א רפ"ה. שם פ"ו. וראה ספר החקירה להצ"צ ז, ב. קה, א.
 (50) איוב יט, כו.
 (51) ראה ויק"ר פ"ד, ח. מדרש תהלים קג, א.
 (52) נחמ"י ט, ו.
 (53) תהלים קד, כד.
 (54) שם צב, ו.
 (55) ראה תו"א וארא נו, ב.